
Województwo bydgoskie

Ochrona Zabytków 5/2 (17), 123-126

1952

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

K R O N I K A

PRACE KONSERWATORSKIE

WOJEWÓDZTWO BYDGOSKIE

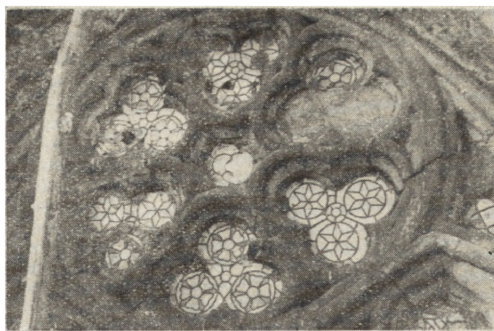
W latach 1950—51 prace Urzędu Konserwatorskiego obejmowały konserwację obiektów zabytkowych różnego typu.

1. Budownictwo obronne.

Niektóre miasta województwa bydgoskiego posiadają zespoły średniowiecznych murów miejskich o różnym stanie zachowania. W znacznej części zachowały się mury z końca XIII w. (z późniejszymi przebudowami) w Chełmnie, z XIV w. w Chojnicach, z przełomu XIV i XV w. w Gołubiu; mury Torunia i Grudziądza z XIII/XIV w. stoją na dość dużych odcinkach, wreszcie z czternastowiecznych murów Bydgoszczy i Inowrocławia zostały tylko szczątki. Palącym zagadnieniem jest konserwacja tych zespołów ze względu na ich znaczenie historyczne, urbanistyczne, a zarazem groźny stan zachowania. Przewiduje się prace nad przywróceniem ich wartości plastycznych. Dotychczas przeprowadzono zabezpieczenie i konserwację części murów miejskich w Chełmnie i Chojnicach oraz kontynuowano poważniejsze prace w Toruniu.

Toruń — Mury Miejskie przy pl. Rapackiego. Przy rozbiórce w r. 1948 gazowni miejskiej odkryto fragment gotyckiego muru obronnego z l. 1250—70 (ryc. 126). Poszukiwania archiwalne oraz prace ziemno-badawcze doprowadziły do odkrycia (miejscami do głębokości 2 m) fundamentów muru oraz baszt — głównego i zewnętrznego. W r. 1950 dokonano zabezpieczenia głównego muru, uzupełniono wybrane fundamenty oraz podniesiono je, przywrócono pierwotny wygląd lica muru oraz odkuto zamurowane blanki i ganek obronny. W r. 1952 zostaną ukończone prace przy fragmentach odsłoniętych, w latach następnych przewidywane jest dalsze odsłonięcie muru fosy i barbakanu (z XV w.), oraz rozwiązanie urbanistyczne całego terenu (według projektu E. Gąsiorowskiego). Zabytkowemu terenowi przywróci się jasność rozplanowania i czytelność przez zrekonstruowanie planu obwarowań, nadbudowanie fundamentów do wys. ok. 1,30 m i częściowe przywrócenie dawnej rzeźby terenu z nadaniem mu formy zieleni.

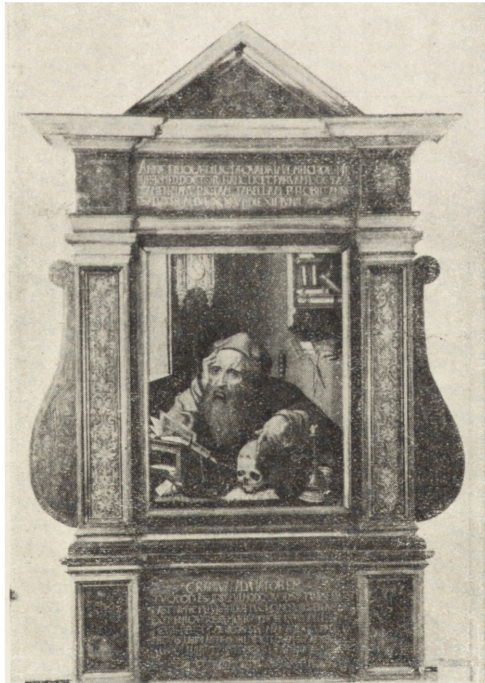
2. Odbudowa i konserwacja zabytkowych obiektów archi-

Ryc. 120. Toruń — bazylika św. Jana. Maswerki okna w prezbiterium przed konserwacją.

Ryc. 121. Toruń — bazylika św. Jana. Witraż w prezbiterium po konserwacji.

Ryc. 122 i 123. Epitafium Anny Pirnesius. ok. 1576. Stan przed i po konserwacji.

tektonicznych. Największe prace prowadzono przy odbudowie dawnego klasztoru Benedyktynów w Grudziądzu, przeznaczonego na muzeum i bibliotekę miejską. Prace rozpoczęto w r. 1950, zabezpieczono mury i sporządzono stropy Ackermanna. W b. r. przewiduje się ukończenie robót i przejęcia obiektu przez użytkownika.

Ciekawsze zagadnienia konserwatorskie napotkano przy innych obiektach: na terenie województwa istnieje cały szereg gotyckich obiektów sakralnych w Nieszawie, Osieku Wlk., Płonem i in., w których w okresie baroku, szczególnie w w. XVIII, zamieniono stropy na pozorne sklepienia kolebkowe, osłabiając tym więźbę dachową i stwarzając parcie na mury boczne. W kościele parafialnym w Nieszawie, fundowanym w pocz. XV w. przez Władysława Jagiełłę, o znacznej wartości artystycznej (ulubiony motyw rysunków Noakowskiego), daleko posunięty proces niszczenia górnych części murów, więźby dachowej i pokrycia dachowego, oraz daremne dwukrotne próby przywrócenia równowagi statycznej konstrukcji przy pomocy ściąągów żelaznych zdecydowały o dokonaniu gruntownego remontu z przywróceniem formy stropu płaskiego, z zachowaniem dotychczasowego nachylenia dachu. W r. 1951 rozebrano całą więźbę dachową i pozorne sklepienia, a założono strop żelbetno-pustakowy (rys. 125) wzmacniając konstrukcję obiektu i przywracając wewnątrz pierwotną formę szczególnie bliską polskiej architekturze. W r. 1952 przewidywane jest wykonanie stolarki stropu (belkowania dekoracyjnego i deskowania sufitu).

W Katedrze w Chełmży zniszczonej od uderzenia pioruna w 1951 r., odbudowano pod nadzorem władz konserwatorskich dach, hełm i część sklepień.

3. Konserwacja wnętrza zabytkowych. Kontynuowano prace związane z przywróceniem pierwotnego wyglądu wnętrza prezbiterium z II-giej połowy XIII w. kościoła p. w. św. Jana w Toruniu i konserwację średniowiecznego oszklenia zachowanego w maswerku okna wschodniego. Okno w okresie baroku (prawdopodobnie XVII w.) zostało zamurowane, zachowały się jednak resztki oszklenia (rys. 120) pochodzącego z dwóch okresów: a) szybki bez żadnego opracowania malarskiego zachowane w różnicy, pochodzące przypuszczalnie z okresu powstania

okna z 2-giej poł. XIII w.; b) szybki posiadające opracowanie malarzkie zachowane w pozostałych częściach maswerku pochodzące prawdopodobnie z XIV w. z okresu odbudowy i wykonania polichromii wnętrza. Szybki wykazywały znaczny stopień zniszczenia; na skutek działania czynników atmosferycznych i czasu nastąpiła hydroliza szkła, objawiająca się zabieceniem i dość głębokim rozkładem zewnętrznej warstwy tak, że szkło powłokowe straciło całą swoją powłokę barwną, zachowaną tylko na brzegach krytych ołowiem. W r. 1949 przeprowadzono konserwację witraża i uzupełniono brakujące pola, szybki powłokowe zupełnie odbarwione wymieniono oraz założono nową siatkę ołowianą. W r. 1950 przeniesiono do prezbiterium tryptyk św. Wolfganga celem nadania wnętrzu charakteru średniowiecznego. W grudniu 1951 r. wmontowano w okno nowy witraż zharmonizowany z oszkleniem zabytkowym maswerku, nawiązujący do wczesnych (medalionowych) tradycji witrażownictwa z czasów I-go oszklenia. Zachowane z drugiego okresu oszklenia pole ze sterczynką świadcząca o architektonicznej koncepcji witraża XIV w. przeniesiono z opisem do jednej z dolnych kwater. Projektodawcą i wykonawcą jest E. Kwiatkowski, który przeprowadzał również konserwację witraża. Zarysowały się dwie koncepcje konserwatorskie mające na celu wstrzymanie dalszego procesu hydrolizy szkła: a) powłoczenie zabytkowych szyb nową warstwą bezbarwnego szkliwa o niższej temperaturze topliwości (metoda prof. Fischera stosowana w Niemczech), b) pokrycie szyb rodzajem werniksu z balsamu pszczelego (propolis) i wyciągu tolułowego wosku według zaleceń prof. Torwirta. Przeprowadzono eksperyment, powlekając jedną kwaterę wyżej wymienionym werniksem i uzyskano wynik dodatni, uznając iż metoda prof. Fischera, zmieniająca strukturę autentyku, jest mniej racjonalna. W ciągu pół roku szyby lekko się zabieliły, a cynowany ołów zszarzał na całej przestrzeni okna z wyjątkiem werniksowanej kwatery.

4. **Konserwacja malarstwa.** Przeprowadzono konserwację szeregu obiektów m. in. 19 obrazów galerii malarstwa polskiego XVIII i XIX w. z muzeum Pomorskiego w Toruniu. Do ciekawszych z pośród konserwowanych obiektów należy epitafium Anny Pirne-

Ryc. 124 i 125. Nieszawa — kościół parafialny. Widok ogólny i zbrojenie stropu w końcu 1951 r.

Ryc. 126. Toruń — fragment muru obronnego w czasie konserwacji w r. 1949.

Ryc. 127. Pułtusk — domy w Rynku z końca XVIII i początku XIX w. Stan przed konserwacją z r. 1947.

Ryc. 128. Płock — dom przy ul. Narutowicza 8, zwany „Pod Opatrznością“. Stan po wykonaniu częściowej konserwacji.

sius (z lat ok. r. 1576) z kościoła p. w. św. Jana w Toruniu, malowane temperą z laserunkami olejnymi na desce. Koncepcja obrazu zapożyczona jest z „Św. Hieronima“ Dürera. Liczne wyluszczenia gruntówki (ryc. 122) oraz pęcherze składały się na zły stan zachowania obrazu, pokrytego jeszcze grubą warstwą zczerniałego werniksu olejnego. Konserwację epitafrum przeprowadzał P. K. Z. Zakład w Toruniu (ryc. 123).

5. Poza pracami wykonywanymi w terenie prace Urzędu Konserwatorskiego obejmowały również zbieranie materiałów naukowych i opracowywanie dokumentacji dla obiektów objętych pracami konserwatorskimi lub do nich przewidzianymi. I tak przeprowadzono inwentaryzację pomiarową i fotograficzną 30 chat podcieniowych pow. chojnickiego, romańskiego kościoła N. M. P. w Inowrocławiu (przy którym przeprowadzano również prace badawcze), gotyckiego z XIV w. w Świeciu wraz z projektem, szkicową inwentaryzację zamku w Gołubiu (XIV pocz. XVII), oraz bramy Człuchowskiej i murów w jej otoczeniu w Chojnicach.

W zakresie przygotowania dokumentacji technicznej dużą pomocą stało się zorganizowanie w r. 1951 Oddziału P. K. Z. w Toruniu.

J. F.

WOJEWÓDZTWO WARSZAWSKIE

W pierwszych latach po zniszczeniach wojennych dążono do powstrzymania postępującej dewastacji i ruiny zabytków przez przeprowadzenie jak najliczniejszych zabezpieczeń. W następnym etapie można było skoncentrować wysiłek i przystąpić do odbudowy zwartych zespołów.

1. Konserwacja zespołów urbanistycznych. Miasto Płock jako zespół zabytkowo-urbanistyczny zajmuje poczesne miejsce w hierarchii miast mazowieckich. Szczęśliwym zrządzeniem dzieł wojenne i lata okupacji nie naruszyły jego całości, a zniszczenia były stosunkowo małe. Ogniwa składowe zespołu zabytkowego doznały jednak dotkliwych uszczerbków z powodu braku konserwacji w ciągu wielu lat. Czas bowiem dezoluje budowle zabudowy miejskiej, zwłaszcza powstałe w początkach wieku XIX, a to na skutek gorszego systemu budowania niż w wiekach dawniejszych.